

**СПІВВІДНОШЕННЯ «ЮРИСДИКЦІЇ», «ПІДВІДОМЧОСТІ»,
«ПІДСУДНОСТІ» ТА «КОМПЕТЕНЦІЇ» В ТЕОРІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА**

Ніколенко Людмила Миколаївна,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри господарсько-правових дисциплін
та економічної безпеки

Донецького юридичного інституту МВС України

У статті досліджено співвідношення понять «юрисдикції», «підсудності», «підвідомчості» та «компетенції» з визначенням сутності та ознак цих термінів. Зазначено, що законодавство не надає визначення «юрисдикції», «підсудності», «підвідомчості» та «компетенції», тому проаналізовано думки вчених та надано авторське тлумачення. Підкреслено, що поняття компетенції використовується в різних формах державної діяльності, в тому числі судової. Компетенція господарських судів – це сукупність повноважень, які не обмежуються лише розглядом справ, вони реалізується при здійсненні інших функцій суду.

Підкреслено, що судову юрисдикцію можна визначати як діяльність господарських судів, що зумовлюється сукупністю їх повноважень, стосовно розгляду та вирішення господарських спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляду інших справ, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Зазначено, що юрисдикція не

обмежується тільки судами. В залежності від того, який орган розглядатиме юридичну справу, можна виділити види юрисдикції.

Доведено, що розвиток господарського процесуального законодавства повинний базуватися на використанні понять та категорій, які чітко визначені у науці господарського процесуального права. Поняття «підсудність», «підвідомчість», «юрисдикція», «компетенція» несуть різне смислове навантаження. При формуванні понятійно-категоріального апарату треба враховувати, що не можна замінити одне поняття на інше без визначення його сутності та однозначного тлумачення.

Ключові слова: юрисдикція, компетенція, підвідомчість, підсудність, господарське судочинство, господарський суд.

Nikolenko Luidmyla. The ratio of «jurisdiction», «admissibility», «cognizance» and «competence» in the theory of economic procedural law.

The article investigates the relationship between the concepts of «jurisdiction», «admissibility», «cognizance» and «competence» with the definition of the essence and characteristics of these terms. It is noted that the legislation does not provide a definition of «jurisdiction», «admissibility», «cognizance» and «competence», so the views of scholars are analyzed and the author's interpretation is provided. It is emphasized that the concept of competence is used in various forms of state activity, including judicial. The competence of economic courts is a set of powers that are not limited to the consideration of cases, they are exercised in the exercise of other functions of the court.

It is emphasized that judicial jurisdiction can be defined as the activity of economic courts, determined by the totality of their powers, to consider and resolve economic disputes related to economic activities and other cases, in order to effectively protect violated, unrecognized or disputed rights and legal interests of individuals and legal entities, the state. It is noted that jurisdiction is not limited to

courts. Depending on which body will consider the legal case, you can select the types of jurisdiction.

It is proved that the development of economic procedural legislation should be based on the use of concepts and categories that are clearly defined in the science of commercial procedural law. The concepts of «jurisdiction», «admissibility», «cognizance», «competence» have different meanings. When forming the conceptual and categorical apparatus, it should be borne in mind that one concept cannot be replaced by another without defining its essence and unambiguous interpretation.

Key words: *jurisdiction, competence, admissibility, cognizance, economic litigation, economic court.*

Постановка проблеми. В сучасних умовах продовжується реформа судової системи та процесуального законодавства, що пов'язано з прагненням України стати повноправним членом європейського співтовариства. Результатом такої реформи стало нова редакція Господарського процесуального кодексу України (далі - ГПК України), що набрала чинності 15.12.2017 р. згідно із Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» № 2147-VIII від 03.10.2017 р. Зміни процесуального законодавства, з одного боку, удосконалили понятійно-категоріальний апарат процесуального законодавства, в тому числі стосовно інституту юрисдикції, а з іншого – поставили нові питання теоретичного та практичного характеру, які потребують додаткового роз'яснення.

Розробка на теоретичному рівні правової природи та змісту «юрисдикції», «підсудності», «підвідомчості» та «компетенції» має не тільки теоретичне, але й велике практичне значення, оскільки дозволить вирішити важливе наукове завдання щодо предмету діяльності, правового статусу та компетенції

різноманітних органів, до відання яких входить розв'язання правових спорів. Важливість та актуальність виявлення співвідношення цих понять підкреслюється також тим, що у практиці вищого судового органу іноді навіть спостерігається ідентичність таких процесуальних інститутів, як «юрисдикція», «підвідомчість» та «підсудність».

Тому дослідження співвідношення «юрисдикції», «підсудності», «підвідомчості» та «компетенції» з визначенням поняття, сутності та ознак цих термінів в теорії господарського процесуального права, особливо з подальшим використанням термінів у правозастосовній сфері, є актуальним та доцільним.

Аналіз досліджень і публікацій. Деякі питання юрисдикції, підсудності та підвідомчості досліджували В. Беяневич, О. Беяневич, В. Бигун, О. Бринцев, А. Бутирський, С. Демченко, Р. Ковалишин, Т. Коломоєць, В. Комаров, А. Осетинський, О. Пасенюк, І. Побірченко, О. Подцерковний, Д. Притика, В. Резнікова, В. Сердюк, П. Тимченко, М. Черленяк, Д. Шадура, М. Й. Штефан, В. Щербина та інші вчені. Проте ряд актуальних і практично значущих питань у цій сфері, у тому числі щодо невизначеності цих понять у законодавстві, потребують подальшої розробки.

Метою статті є визначення співвідношення понять «юрисдикція», «підсудність», «підвідомчість» та «компетенція», з урахуванням змін у законодавстві та процесів реформування судочинства України, що представляється важливим як з точки зору теорії права, так і з точки зору судової практики.

Виклад основного матеріалу. Захист господарських прав та порушених інтересів суб'єктів господарювання відбувається відповідними юрисдикційними органами, до компетенції яких відноситься вирішення справ. Так склалося, що протягом тривалого часу господарські спори, розглядалися не тільки судовими органами. Історичний досвід свідчить про те, що первісними формами захисту суб'єктивних прав були своєрідні «громадські» форми: самодопомога та

третейські суди, на зміну яким поступово прийшли державно – правові форми захисту. У другій половині двадцятого сторіччя господарські спори між підприємствами, установами та організаціями вирішувались не тільки державними арбітражами, але й вищестоящими організаціями по відношенню до визначених підприємств, установ та організацій. Процес демократизації суспільних відносин, який розпочався у державі, показав неможливість вирішення всіх спорів тільки лише органами державної юрисдикції. В умовах ринкової економіки актуальним стає використання інших засобів врегулювання спорів державними та недержавними органами. Тому дійсно важливо визначити співвідношення між поняттями «юрисдикція», «підсудність», «підвідомчість» та «компетенція» для удосконалення механізму розгляду господарських спорів.

Стаття 124 Конституції України закріплює положення, згідно з яким юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Разом з тим ні Основний Закон держави, ні норми галузевого законодавства (зокрема, процесуального) не визначають поняття та зміст інституту юрисдикції.

В правовій літературі юрисдикція, досить часто визначається як сукупність повноважень юрисдикційних органів, до компетенції яких входить вирішення тих чи інших спорів. Слід відмітити, що законодавство не визначає межі таких близьких, але не ідентичних понять, як «юрисдикція», «підвідомчість», «компетенція», «повноваження» та інших. Разом з тим, перші два терміни в правничій літературі визначаються як такі, що взаємозамінюють один одного, а всі чотири разом підчас або змішуються, або між ними не проводиться достатнього розмежування [1, с. 721–726].

М.Й. Штефан вважає, що юрисдикція, компетенція та підвідомчість – ідентичні інститути. На його думку, компетенція суду по здійсненню правосуддя з розгляду та вирішенню певної категорії питань називається судовою юрисдикцією, або підвідомчістю судових органів. Вона обумовлюється

розглядом цивільних та кримінальних справ, тому існує кримінальна та цивільна юрисдикція. У зв'язку з цим цивільна юрисдикція, або підвідомчість, визначає коло цивільних справ, вирішення котрих віднесено до органів держави (судам, господарським судам, громадським організаціям та ін.) [2, с.171].

В той же час під юрисдикцією часто розуміють діяльність по вирішенню спорів про право та інших юридичних справ, правосуддя, судочинство. Крім того, юрисдикцію розглядають як повноваження (право) на здійснення вказаної діяльності. Іноді під юрисдикцією розглядають орган, наділений повноваженням вирішувати справи про суб'єктивні права [3, с. 62].

П. С. Дружков писав, що терміни «підсудність», «підвідомчість», «юрисдикція» означає частину компетенції того чи іншого органу. Поняття компетенції, таким чином, є більш широким в порівнянні із зазначеними термінами. Компетенція – сукупність прав та обов'язків цього органу, закріплених за ним законом [4, с. 2].

Під компетенцією державного органу можливо розуміти коло питань, що складають предмет його діяльності та встановлену відповідно до закону сукупність прав та обов'язків, необхідних для реалізації покладених на нього завдань [5, с. 32–35]. Юрисдикційність господарських спорів - відповідність між можливістю господарських спорів бути розглянутими певним державним органам та можливістю відповідних органів в межах їх природи вирішити ці господарські спори.

Слід відзначити, що в правовій літературі зустрічаються визначення компетенції не тільки судових органів, але й інших органів державної влади, однак їх автори справедливо вважають, що компетенція того чи іншого органу уявляють сукупність (систему) повноважень, якими держава його наділила для здійснення певних функцій. Відображення прав та обов'язків при характеристиці компетенції можливе в тій мірі, в якій поняттям компетенції охоплюються завдання та функції державних органів [6].

На думку Д. М. Шадури, поняття компетенції є родовим поняттям для визначення меж влади кожного органу державної влади, а отже – цілком закономірно діяльність судових органів також визначати через компетенцію, бо в такий спосіб розкривається статус останніх передусім як провідного елемента в механізмі державної влади [7, с. 9-11].

І. Г. Побірченко абсолютно правильно вказав, що взагалі поняття «юрисдикція» утворене сукупністю двох співвідносних понять: підвідомчості спорів (у розумінні «підлягати юрисдикції») та компетенції органу із вирішення спорів (у розумінні «володіти юрисдикцією») [8, с. 21]. Таким чином, компетенція господарського суду визначає сферу прояву, межі його юрисдикції.

Як висновок, можна визначити, що поняття компетенції використовується в різних формах державної діяльності, в тому числі судової. Компетенція господарських судів – це сукупність повноважень, які не обмежуються лише розглядом справ, вони реалізується при здійсненні інших функцій суду.

Судова юрисдикція є інститутом процесуального права й тому, що при порушенні норм стосовно правильного визначення юрисдикції настають певні процесуальні наслідки (припинення провадження по справі, відмова суду у прийнятті заяви).

Слід також констатувати, що до прийняття Конституції та внесення відповідних змін до процесуальних кодексів у 2017 році на законодавчому рівні інститут юрисдикції не існував; його замінювала підвідомчість в якості інституту, з метою розмежування компетенції різних юрисдикційних органів. Тому, характеризуючи судову юрисдикцію взагалі та юрисдикцію господарського суду зокрема, слід застосовувати основні теоретичні та наукові положення, що характеризують підвідомчість, оскільки суттєво смисловий зміст понять підвідомчості та юрисдикції не змінився.

Підвідомчість – це визначена законом сукупність повноважень господарських судів щодо розгляду справ, віднесених до їх компетенції. Іноді в

такому ж сенсі вживається поняття компетенції господарських судів, яку визначають як повноваження щодо розв'язання спорів і розгляду справ, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності [9, с.96].

Деякі науковці в поняття підвідомчості вкладають тотожний із поняттям юрисдикції зміст, розглядаючи обидві правові категорії як компетенцію суду [10, с.161-179]. В. І. Тертишніков пропонує вважати, що підвідомчість, як і судова юрисдикція, – це коло справ, які вирішуються і розглядаються в суді [11, с.30-50]. Н. В. Михальська вважає, що подібного роду визначення не долають очевидного протиріччя: всі вони застосовують аналогічний підхід до змісту підвідомчості і споріднених правових категорій (інститут юрисдикції, інститут компетенції тощо). Однак, підвідомчість є дещо складнішим правовим інститутом, аніж прийнято вважати [12, с.222-223].

М. І. Черленяк визначає юрисдикцію як правову категорію, що відображає компетенцію юрисдикційних органів щодо вирішення підвідомчих їм юридичних справ [13, с.4].

Тобто юрисдикцію можна визначати як діяльність господарських судів, що зумовлюється сукупністю їх повноважень, стосовно розгляду та вирішення господарських спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляду інших справ, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави.

Поряд з цим можна погодитись з існуючим поглядом на те, що судова юрисдикція має матеріально-правові підстави. Даний тезис ґрунтується на тому положенні, що ст. 16 Цивільного кодексу України закріплює правила про те, що кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого особистого немайнового або майнового права та інтересу. Способами судового захисту цивільних прав та інтересів, як визначає вищезгадана норма матеріального права, можуть бути: 1) визнання права; 2) визнання правочину недійсним; 3) припинення дії, яка порушує право; 4) відновлення становища, яке існувало до

порушення; 5) примусове виконання обов'язку в натурі; 6) зміна правовідношення; 7) припинення правовідношення; 8) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди; 9) відшкодування моральної (немайнової) шкоди; 10) визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб. Суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, що встановлений договором або законом. Суд може відмовити у захисті цивільного права та інтересу особи в разі порушення нею положень частин другої - п'ятої статті 13 ЦК України.

Частина 2 ст. 20 Господарського кодексу України (далі – ГК України) містить нормативне закріплення шляхів захисту прав та законних інтересів зазначених суб'єктів: відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом.

На підставі викладеного уявляється, що юрисдикція обумовлює собою право (та обов'язок) органу судової влади, санкціоноване державою, здійснювати правосуддя в певній сфері суспільних відносин, урегульованих нормами права. До складу юрисдикції входять: а) владне підтвердження в безспірному порядку прав та обов'язків; б) владна зміна правовідносин; в) владне припинення правовідносин. Але це не означає ідентичність юрисдикції та підвідомчості з причин, що розглядались вище.

Питання про те, який саме юрисдикційний орган розглядатиме конкретну юридичну справу, зумовлювало визначення певного виду юрисдикції, котра не

обумовлюється лише судовою. В залежності від того, який орган розглядатиме юридичну справу, можна виділити види юрисдикції в залежності від багатьох критеріїв. Від органу, який може розглядати справу, виділяють: альтернативну - за вибором особи; договірну - визначається взаємною угодою сторін; імперативну або умовну - справа розглядатиметься декількома юрисдикційними органами в певній, встановленій законом послідовності.

Майнові спори між громадянами та між організаціями, а також між громадянами та організаціями мають множинну юрисдикцію, оскільки можуть вирішуватись як державними (цивільними, господарськими), так й третейськими судами. При імперативної юрисдикції справа розглядається декількома юрисдикційними органами у визначеній законом послідовності. У відповідності з традиційно прийнятою трактовкою правил альтернативної юрисдикції зацікавлена у вирішенні спору особа вправі на свій розсуд звернутись до будь-якого з органів, що визначені в законодавчому акті. Однак за діючим законодавством заінтересована особа, що звернулася за вирішенням спору у несудовому порядку у відповідності з правилами не позбавляється права на звернення до суду.

Існування альтернативного вибору не суперечить принципу необмеженої судової юрисдикції, оскільки можливість звернення заінтересованої особи до різних юрисдикційних органів за розв'язанням спірних правовідносин не заборонена чинним законодавством.

Особливий характер має діяльність третейських судів і ряду інших органів (наприклад, медіаторів). Це важлива характеристика, що відображає можливості не тільки державної, але й іншої правозастосовчої діяльності. Подібна тенденція характеризує розвиток громадянського суспільства, коли самим учасникам надаються можливості для вирішення спорів в межах обраної ними правової процедури.

Діяльність органів, що розглядають юридичні справи, також поділяється на здійснювану в межах судової системи (державні суди) і поза її (органи виконавчої влади і місцевого самоврядування, третейські суди, нотаріат). Діяльність судів, на відміну від інших юрисдикційних органів, має більш змістовний юридичний характер у зв'язку з місцем судів у системі державних органів і здійсненням принципу розподілу влади.

Враховуючи те, що юрисдикція визначається як міжгалузевий інститут, за допомогою якого відбувається вибір форми захисту порушеного чи оспорюваного права, треба зазначити, що найбільш привабливою є класифікація в залежності від визначення юрисдикційного органу, до компетенції якого відноситься, в тому чи іншому випадку, розгляд конкретної справи. Такий висновок ґрунтується також на тому положенні, що матеріальне законодавство в правових нормах визначає форми захисту справ, вказуючи при цьому юрисдикційні органи, що розглядають юридичні справи та конфлікти. Стаття 20 ГК України закріплює лише способи захисту, якими є: визнання наявності або відсутності прав, відшкодування збитків, застосування штрафних санкцій, присудження до виконання обов'язку в натурі, застосування оперативно-господарських санкцій та ін. Поряд з цим ч. 3 ст. 20 ГК України містить правило, відповідно до якого порядок захисту прав суб'єктів господарювання визначається законодавством України.

Треба підкреслити, що головне призначення суду складається в здійсненні правосуддя (ст. 124 Конституції). Делегування функцій судів, а також присвоєння цих функцій іншими органами і посадовими особами не допускається. Таким чином, на конституційному рівні встановлена необмежена судова юрисдикція щодо будь-яких правовідносин, що виникають у державі (не тільки спірних, але й безспірних).

Необхідно враховувати також, що судова форма захисту має і деякі негативні риси, які у визначених випадках впливають на результат справи.

Основними такими характеристиками діючої державної судової системи є: тривалі терміни розгляду справ; необхідність дотримання процедури розгляду; в деяких випадках, необхідність розголошення конфіденційної комерційної інформації при розгляді справи; нерідка відсутність у суддів спеціальних знань, необхідних для вирішення справи з урахуванням його специфіки (наприклад, страховий і фондовий ринки) тощо. Але незважаючи на перелічені недоліки зазначеної форми захисту, судова форма захисту прав і охоронюваних законом інтересів на сьогоднішній день залишається найбільш надійною та пріоритетною. Це відбувається через історично сформований авторитет правосуддя. Причин цьому декілька: по – перше, правосуддя конституційно покликано здійснювати тільки спеціально створені органи – суди; по – друге, правосуддя здійснюється шляхом розгляду і вирішення в судових засіданнях справ; по – третє, законом передбачений спеціальний порядок розгляду і вирішення справ (процесуальна форма); по – четверте, можливе застосування примусових заходів; по – п'яте, особлива правова природа правозастосовчих актів органів судової влади. Перевага судової форми захисту обумовлюється і тим, що на сьогоднішній день суд все ж таки залишається найбільш зручним для розгляду справ органом і в силу своєї незалежності і неупередженості.

Юрисдикція справ тим або іншим органам встановлюється процесуальними кодексами та законами, в яких закріплюються загальні правила функціонування юрисдикційних органів та окремі виключення з них. За допомогою цих правил вирішується в кожному конкретному випадку питання про те, який орган уповноважений вирішувати справу, тобто розмежовується юрисдикція справ загальних судів, спеціалізованих судів, до якого відноситься і господарський суд, третейських судів та інших органів, які мають відповідні юрисдикційні повноваження.

Основна складність застосування критеріїв розмежування судової юрисдикції полягає в тому, що майже всі норми, які закріплюють положення

про юрисдикцію суду, містять застереження типу «якщо інше не передбачено законом». Наслідком наведених законодавчих формулювань є те, що нормативно юрисдикція жодного суду не є абсолютно визначеною, а носить відносно визначений характер. Це означає, що юрисдикція щодо справ одного виду судочинства завжди має визначатися відносно справ інших видів судочинства. Наприклад, щоб визначити цивільну юрисдикцію необхідно мати уявлення про юрисдикцію господарських і адміністративних судів, і навпаки. Такий підхід вносить певні складнощі як у процес пізнання, так і застосування відповідного правового інституту, адже визначити юрисдикцію одного типу судів неможливо без знання юрисдикції інших [14].

Слід погодитись з К.А. Чудиновських про те, що це не просто інститут процесуального права, а інститут, що забезпечує збалансоване функціонування всієї юрисдикційної системи держави та рівномірне розподілення навантаження з вирішення справ окремими юрисдикційними органами. Вирішення цих завдань відноситься до найважливіших державно-правових публічних інтересів та забезпечується, в першу чергу, чітким розмежуванням повноважень відповідних органів [10, с. 9-10]. Враховуючи конституційність права на судовий захист, правила альтернативної або змішаної юрисдикції, які містять диспозитивні приватно-правові засади, доцільно застосовувати до регулювання юрисдикції лише в тих випадках, коли необхідний оперативний розгляд справи, а також розвантаження судової системи шляхом вирішення незначних чи малозначних справ в несудових органах.

Окремої уваги заслуговує дослідження видів підсудності та правил її застосування, передачі справи за підсудністю, недотримання правил визначення підсудності як підстави перегляду тощо. Реалії сьогодення вимагають визначення необхідності запровадження в господарському процесі договірної підсудності або введення угоди про підсудність, що є особливо доречним для спорів з іноземними учасниками. Майже недослідженим у науці господарського

процесуального права є питання досвіду зарубіжних країн (наприклад, повноваження суду самостійно встановлювати свою юрисдикцію – «jurisdiction to determine jurisdiction» та ін.) [15, с. 187]. Аналіз проблем підсудності як компетенції господарських судів на даний час є особливо актуальним у світлі реформування судової системи, пов'язаної з вирішенням питань спеціалізації судів, повноважень Верховного Суду, розмежування судових юрисдикцій тощо. У науковій літературі неодноразово наголошувалось на зазначених проблемах в аспекті європейської інтеграції, у тому числі, постало питання доречності створення спеціального органу з вирішення юрисдикційних конфліктів, який мав би право поставити остаточну крапку в питаннях розмежування судових юрисдикцій. Особливого значення ці питання набувають у зв'язку з реалізацією завдань побудови зони вільної торгівлі та в перспективі подальшої євроінтеграції [16, с. 187].

В. С. Анохін підсудністю називає правовий інститут, який визначає компетенцію даного суду з вирішення економічних спорів у першій інстанції [17, с. 64]. З позиції С. В. Оверчука підсудність – це відношення між юридичною справою та судом, в силу якого залежності від сукупності ознак і властивостей справи закон встановлює, в якому суді і в якому складі цього суду вона повинна розглядатися по першій інстанції [18, с. 4]. Н. О. Петренко розглядає підсудність справ господарським судам як інститут господарського процесуального права України, що забезпечує реалізацію гарантованого законодавством права осіб на звернення до суду та встановлює правила визначення господарського суду, який буде вирішувати по суті конкретну справу з урахуванням предмета та суб'єктного складу [19, с. 202].

Т.П. Єрохіна зазначає, що підсудність являє собою подальший розвиток підвідомчості, її конкретизацію, яка застосовується до інших правовідносин, що складаються за участю органів правосуддя. Норми права про підсудність походять від норм, які регулюють підвідомчість, та разом створюють органічно

пов'язану внутрішню єдність [20, с. 35]. М.О. Рожкова також стверджує, що поняття підсудності розглядається зазвичай як поняття, похідне від поняття підвідомчості: підсудність – це в певному роді різновид підвідомчості стосовно судів однієї судової системи [21, с. 23]. Зазначену точку зору розділяє і В.В. Єфимова, вказуючи на те, що складовою частиною компетенції судів є підсудність справ. При цьому вона ототожнює поняття «компетенція» та «підвідомчість» [22, с. 148].

Є.В. Васьковський зазначає, що підсудністю у тісному розумінні змісту цього слова називається просторова компетенція однорідних судів [23, с. 65]. Із наведеним визначенням погодитися не можна. Зокрема, викликає зауваження словосполучення «просторова компетенція». Тобто автором фактично звужується поняття підсудності, яке ототожнюється з територіальною підсудністю, що є лише одним із видів підсудності [19, с. 29].

Н.М. Бессараб у своєму дисертаційному дослідженні приходить до висновку, що під підсудністю слід розуміти коло справ, що належать до юрисдикції певного суду судової системи України («широке значення»), а також властивість справи, що полягає в належності даної справи до відання конкретного суду («вужьке значення») [24, с. 15]. Але визначення, надане в широкому розумінні, є таким, що не відповідає призначенню інституту підсудності, оскільки неможливо визначити коло справ, підсудних певному суду. Вважаємо, що це є абстрактним визначенням. Що стосується визначення у вужькому розумінні, то воно не розкриває правової природи інституту підсудності, а лише констатує факт віднесення справи до певного суду.

О.В. Кузнецова взагалі зазначає, що поняття підсудності справ визначається не тільки колом справ, віднесених законом до розгляду по першій інстанції того чи іншого суду загальної юрисдикції, але обсягом прав і обов'язків конкретного суду розглянути і вирішити справу, а також обов'язком

сторін підкоритися діяльності суду, який прийняв справу до свого провадження [25], з чим доречно погодитися.

Д.Д. Луспеник наполягає, що під підсудністю в процесуальному праві слід розуміти інститут, який регулює віднесення справ, які підлягають розгляду судами, до відання конкретного суду судової системи України для розгляду у першій інстанції [26, с. 56].

С.В. Васильєв вважає, що підсудність – це віднесення підвідомчої господарським судам юридичної справи відповідному господарському суду [27, с. 65]. Д.М. Притика, М.І. Тітов, В.С. Щербина визначають підсудність як розмежування компетенції між різними ланками судів та між окремими судами однієї ланки [28, с. 89], і з цим визначенням доречно погодитися.

Правила підсудності справ поширюються на всі справи, які передані на вирішення до системи господарських судів України. Крім того, серед юристів-практиків та в науковій літературі прийнято говорити про визначення підсудності справ, які будуть передані сторонами на вирішення до суду першої інстанції. Тобто фактично йдеться про визначення підсудності позовної заяви, яка подається позивачем до господарського суду. При цьому ніколи не акцентується увага на визначенні підсудності апеляційної або касаційної скарги. Однак, вказане не означає, що підсудність справ, які передаються для вирішення господарським судом апеляційної або касаційної інстанції, не визначається [19, с. 28].

Особливостями підсудності є те, що її можна розглядати, як: інститут господарського процесуального права України; гарантований засіб реалізації права особи на звернення до суду з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів протягом розумного строку незалежним господарським судом; засіб забезпечення реалізації основних принципів як основних засад господарського судочинства; один із

елементів процесуальної форми діяльності господарського суду, як системи дій, спрямованих на досягнення мети встановленої у ГПК України.

Висновки. З огляду на вищевикладене можливо зробити висновок, що розвиток господарського процесуального законодавства повинний базуватися на використанні понять та категорій, які чітко визначені у науці господарського процесуального права. Поняття «підсудність», «підвідомчість», «юрисдикція», «компетенція» несуть різне смислове навантаження. При формуванні понятійно-категоріального апарату треба враховувати, що не можна замінити одне поняття на інше без визначення його сутності та однозначного тлумачення.

Список використаних джерел:

1. Осипов Ю.К. Подведомственность юридических дел. Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса. С.-Пб.: Изд. Дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2005. № 3. С. 721–829.
2. Штефан М.Й. Цивільний процес: підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти. К.; Ін Юре. 1997. 608 с.
3. Словарь терминов по теории государства и права : учеб. пособие / под ред. и с предисл. Н. И. Панова. Изд 2-е, доп. и испр. Харьков : Основа, 1997. 180 с.
4. Дружков П.С. Судебная подведомственность споров о праве и иных правовых вопросов, рассматриваемых в порядке гражданского судопроизводства: автореф. дисс.... канд. юр. наук. Свердловск: 1966. 24 с.
5. Потіп М. М. Щодо сутності компетенції органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 32–35.
6. Гогіна Л. М. Компетенції та компетентності в державній службі України: до проблеми понятійного апарату. URL: www.academy.gov.ua/ej/ej6/txts/08glmppa.htm.

7. Шадура Д. М. Цивільна юрисдикція : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Х., 2008. 20 с.
8. Побирченко И. Г. Подведомственность хозяйственных споров. К. : РИО МВД УССР, 1969. 218 с.
9. Беяневич В. Е. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. К. : Юстініан, 2006. 672 с.
10. Чудиновских К. А. Подведомственность в системе гражданского и арбитражного процессуального права. С.-Пб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 306 с.
11. Тертишніков В. І. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар. Х: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2007. 576 с.
12. Михальська Н. В. Еволюція правових поглядів на компетенцію суду по здійсненню правосуддя у цивільних справах. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 220–224.
13. Черленяк М. І. Підвідомчість справ господарським судам України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04. Д., 2008. 19 с.
14. Цивільний процес України: підручник; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. М. М. Ясинка. К. : Правова єдність : Алерта, 2014. 743 с.
15. Намясенко О. К. Підвідомчість і підсудність господарських спорів: загальний огляд теоретичних та практичних проблем. *Часопис Київського університету права*. 2015. №3. С. 185-188.
16. III Міжнародний судово-правовий форум 2015 «Судова реформа в Україні: європейський вектор». Київ, 19–20 березня 2015 р. 290 с.
17. Анохин В. С. Арбитражное процессуальное право России: учебник. М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – С. 64.
18. Оверчук С. В. Поняття та види підсудності в кримінальному процесі України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. К.: Національна академія внутрішніх справ МВС України, 2005. 20 с.

19. Петренко Н. О. Підсудність справ господарським судам України: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04; Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2016. 244 с.
20. Ерохина Т.П. Некоторые проблемы подсудности в гражданском судопроизводстве: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. Саратов, Саратовская государственная академия права, 2004. 208 с.
21. Рожкова М.А. К вопросу о содержании понятия «компетентный суд» и «подведомственность дела». *Журнал российского права*. 2006. № 1. С. 19–29.
22. Ефимова В.В. Арбитражное процессуальное право. М: Дашков и Ко, 2009. 231 с.
23. Васьковский Е.В. Учебник гражданского процесса. М., 1917. 266 с.
24. Бессараб Н М. Юрисдикція та підсудність цивільних справ: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса: Міжнар. гуманітар. ун-т., 2015. 19 с.
25. Кузнецова Е.В. Институт подсудности в гражданском процессуальном праве Российской Федерации: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.15. М. Академия труда и соц. отношений, 2004. 190 с.
26. Луспеник, Д.Д. Застосування новел ЦК і ЦПК України в судовій практиці. Х.: Харків юрид., 2005. 432 с.
27. Васильев С.В. Хозяйственное судопроизводство Украины : Учеб. пособие. Харьков: Эспада, 2004. 408 с.
28. Притика Д.М, Тітов М.І., Щербина В.С. Арбітражний процес: Навч. посібник. Харків: Консум, 2001. Ч. II. 431 с.